

BESZÉLGETÉS BOKROSOKKAL

„Meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk.”
Simone Weil

Emberről, Istenről és közösségükről

Hatalmas szélben varjak ezrei kavargtak a panelházak között. A nap már lement és a vörös fény beborította a házak falát. A Nyugati-ban aztán minden megfordult. Csillogó, karácsonyi műfényben árusok és utazók ezrei kavargtak. A vonat késett. Először csak a bejövő, majd az induló is: öt, majd tíz, végül huszonöt percet. A járatot áthelyezték egy másik vágányra. A tanácstalan tömeget, mint szelek a varjakat dobálták a körülmények. Dunakeszin szálltam le. Bandi várt rám. Összekoccintottuk a fejünket. Az irodában, a ház egyik szobájában ültünk le. A gyerekek egyeztetni jöttek, de várniuk kellett. Beszélgetni kezdtünk.

ben árusok és utazók ezrei kavargtak. A vonat késett. Először csak a bejövő, majd az induló is: öt, majd tíz, végül huszonöt percet. A járatot áthelyezték egy másik vágányra. A tanácstalan tömeget, mint szelek a varjakat dobálták a körülmények. Dunakeszin szálltam le. Bandi várt rám. Összekoccintottuk a fejünket. Az irodában, a ház egyik szobájában ültünk le. A gyerekek egyeztetni jöttek, de várniuk kellett. Beszélgetni kezdtünk.

Az, hogy rendben élő, rendes emberek azok, akikről szó van, az egy olyan kiindulási alap, ami nélkül nem is lenne értelme beszélgetni. Ők azok, akik adnak, szolgálnak és szelídek nemcsak környezetükben és kötelességből, hanem szélesebb, esetenként igencsak széles körben. Az eredeti célkitűzés követése – az Evangéliumban leírtak, sokszor érzem így – azonban valami más, valahogy több. Mi ez a több, más, amit a Mester át akart adni tanítványainak, és aminek értését és élését a Bokor is megcélzott annakidején? Rátalálások-e erre a valami többre ezalatt a hosszú közösségi élet alatt? Mi segítette, mi akadályozta ezt a keresést? Hol álltok most ezzel?

Az, hogy rendben élő, rendes emberek azok, akikről szó van, az egy olyan kiindulási alap, ami nélkül nem is lenne értelme beszélgetni. Ők azok, akik adnak, szolgálnak és szelídek nemcsak környezetükben és kötelességből, hanem szélesebb, esetenként igencsak széles körben. Az eredeti célkitűzés követése – az Evangéliumban leírtak, sokszor érzem így – azonban valami más, valahogy több. Mi ez a több, más, amit a Mester át akart adni tanítványainak, és aminek értését és élését a Bokor is megcélzott annakidején? Rátalálások-e erre a valami többre ezalatt a hosszú közösségi élet alatt? Mi segítette, mi akadályozta ezt a keresést? Hol álltok most ezzel?

Azt gondolom, hogy az Evangéliumoknak van egy kibányászatlan üzenete. Ez pedig az, hogy létezik egy újfajta emberi minőség. És ehhez mindent megkap az, aki törekszik rá. A Bokor szerintem azért más, mint a többi hasonló közösség, mert éli ezt és így itt megvan a lehetősége ennek a más minőségnek. Másrészt a hármas eszmény – az adás, a szolgálat és a szelídség – ennek az újfajta emberképeknek a következménye. Kétféle módon változhat az ember. Az egyik, hogy valamilyen hatásra bekerülök egy közegbe, ahol vannak elvárások és ez, mint egy kívülről ráhúzott ruha motivál, de elsősorban megfelelni akarok annak a környezetnek, azoknak a hatásoknak, amik érnek. A másik pedig az, hogy azért vágyunk valamilyennek lenni, mert nem akarunk mások lenni. Két különböző dolog ez. Az első inkább egy külső meghatározottság, míg a másik egy belső kibontakozás. És ebben a belső kibontakozásban érzem azt, ami az Evangéliumoknak egy másik nagy üzenete, ami túl azon, hogy az istenképet tisztázza, az emberképet is tisztázza. Ez utóbbi pedig az, hogy az ember az Isten teremtménye és így ebben

rengeteg potenciális lehetőség rejlik. Ezeket a lehetőségeket kibonthatja részben a spiritualitás útján, részben a gondolkodás útján, részben az érzelmek és a közösség útján. A Bokorban az lenne a legjobb, ha nagyon tudatosan törekednénk erre a lehetséges emberi minőségre. Az pedig egy más dolog, hogy ha erre törekszünk, akkor a mindennapi életünk is olyan lesz, mint amilyennek szeretnénk volna. De „input nélkül nincs output”, magyarul feltöltődés nélkül nincs teljesítmény.

Valamiféle felsőbbrendű emberre gondolsz?

Inkább azt mondom, hogy a teremtésben megálmodott emberre gondolok. Nem gondolok „übermensch”-re. Az „übermensch” gondolat az ego-t építi fel, míg az Isten világa az ego-t leépíti. Arra gondolok, ami minden embernek adva van, mint lehetőség. Az ember olyan, mint egy jéghegy. Tíz százalék látszik és kilencven százalék valahol a mélyben van elrejtve. Ha valaki csak egy-két százalékkal jobban ki tudja dugni a fejét a vízből, az már egy hihetetlen nagy váltás az ember életében. És ez aztán megnyilvánul a közösségében, családjában, munkájában. A Bokorban, vagy abban a közösségben, amiben élek ez a személyiségformálási, személyiség kiemelési, gazdagítási munka a legfőbb tevékenység. Számomra ez a legfontosabb feladat.

A ma divatos személyiségfejlesztésekre gondolsz? Erről van szó?

Az emberi érettségről van szó. A jézusi kiindulás az, hogy az emberben Isten halhatatlan lelke él. A ma divatos személyiségfejlesztési módszerek nem ebből indulnak ki. Akkor járunk el helyesen, ha egyfajta lázas izgalommal elkezdjük keresni a bennünk lévő isteni magot, lelket és keressük az utat, hogy ezt megtaláljuk. És ebben a keresésben, ennek az útra találásnak az örömeiben, a rátalálás tényében változik meg az ember lénye. Úgy mondom, hogy az ilyen ember, a holnap embere, aki a holnap társadalmát hozza létre.

Értelek. De van itt valami, ami talán így van, talán nem. Ott van ez a számomra is ismerős vágyakozó, ugyanakkor ott a másik is, a teljesen normális, a saját életét élni akaró személyiség, aki sikerre, elismerésre, mások szeretetére, vagyis tapsra vágyik. Mennyiben akadályozzák ezek egymást?

Pál azt mondja, hogy a cserépedényt össze kell törni ahhoz, hogy ez a belső mag érvényre jusson. És ez egy nagyon fájdalmas történet. Nem jelent ez feltétlenül tragédiákat valaki életében, hanem az értékeinek az átalakulását, átminősülését. A metanoiának, a gondolkodás átalakulásának – ahogy nagyjaink fordították – az újraértelmezése ez. Mert nemcsak a gondolkozásról van szó. A lényről magáról, minden funkciójáról: azaz a létezéséről van szó. A világnak egy egészen másképp látásáról, egy másik perspektíváról. Nem úgy gondolom, hogy csak a bűnök megváltásán keresztül történik ez a tisztánlátás – most éppen Advent van és Keresztelő János hete -, hanem úgy, hogy valaki rengeteg inspirációt kap Istentől az imában, a közösségi életben,

még a lélegzetvételben, a fák megölelésében, a sétában, a csendben, a természetben, a mezítláb járásban is. Ehhez, mint a hagyma közepe meglátásához az kell, hogy átlátszóvá váljon a többi réteg. Nem lefejtésről van szó, hanem átlátszóvá tevésről.

Igen. Talán tényleg nem arról van szó, hogy valaki elvonul a világ elől és így megszabadul jó-néhány kísértéstől, hanem a maga helyére kerül minden, szószoros értelemben minden és ezáltal válik átlátszóvá és láthatóvá valami más számára. Például bélszín helyett nem sáskát, sóskát eszik. Úgy érted, hogy végül is a mi erőfeszítésünkről van itt szó, hogy minden rajtunk múlik akkor, amikor ennek alig van jele? Azt látom inkább, hogy még mindig nem, még mindig nem...

Nagyon sok minden múlik rajtunk. Az egészséges életmód, a mozgás, az erények növelése, az odafigyelés a testre és persze a lélekre mind-mind ennek eszköze.

Olyan ez, mint az alagútfúrás, ami általában két oldalról indul. Belülről Isten, vagy a Lélek fúrja az alagutat felénk, de elakad, mert olyan kőzeteket talál, amik számára áthatolhatatlanok. Ezek valójában a meglévő személyiségünk merevségei, határai, így aztán a másik felén nekünk kell fúrni, hogy az alagút minél előbb összejöjjen. „Egyengessétek az Úr útjait... A hegyeket hordjátok el, a völgyeket töltsétek fel...” – mondja a Keresztelő. És amikor valaki azt mondja, hogy minden a kegyelem, akkor azt monda, hogy egy oldalról várjuk ezt a fúrást. A másik azt mondja: csak a tevékenység, a tettek számítanak, akkor szintén egyoldalú a dolog. Középen kell találkozni

Sok ember van, aki megértett valamit és vágyakozik azt elérni és rájött, hogy nem üres, formális dolgok ezek és nem testedés és személyiségfejlesztés... és mégsem. Ez az átlátszóvá válás tényleg megkíván valamilyen küzdelmet, de mégsem megy... Nem mehetünk a Himalájába, kolostorba, hiszen téged is már várnak a gyerekeid odaát a másik szobában és itt a Karácsony is a „nyakunkon”... Talán az ilyen életnek az eszköze ehhez a küzdelemhez a Bokor? A mindig újra és újrakezdeni, visszatérni, ismételni, mélyíteni, szélesíteni? Lehet-e ezt egy eszköznek tekinteni?

A Bokor nagyon keveset foglalkozik a spiritualitással és a Gyurka bácsi Bokorlelkisége sem a spiritualitásról szól, hanem a hagyományos lelkeségi utaknak egy nagyon magas szintű megközelítése, megfogalmazása, gyakorlata. A Bokor tagjai számára a spiritualitás még kiaknázatlan terület. De a Bokorban az is jó, hogy potenciális lehetőséget rejt, mert az emberek vágnak erre, elkötelezettek, elég időt szánnak rá, közösségbe járnak, őszinték, tehát nagyon sok jó feltétel adott, hogy ennek esélye legyen. A mi közösségeinkben, azt lehet mondani, hogy csak erről beszélünk, ez a téma és ennek megéléséről számolunk be. Tehát az Evangéliumokat úgy olvassuk, hogy éppen abban a részben milyen üzenete van Jézusnak a mai életünkre. Nem

szükséges a közvetítő, mint a hivatalos vallásokban. Papjainknak nagyon sokat köszönhetünk. Azáltal, hogy növeltek bennünket, önmaguk évezredes szerepeit bontották le. Amit korábban hozzájuk vittünk – az istenkép, a halál kérdése, a félelmek, gondok, vagy éppen a házasság kérdései – azt ma nekünk kell és lehet megoldanunk.

Én is hatalmas lehetőséget látok azon a területen, amiről a Bokor „módszertanban” beszélünk: összejárás, egymás elviselése, a készülés, az újak befogadása, vagy csoportalakítás, a közös akciók, az őszinteségre törekvés, együttgondolkodás, együttimádkozás és a csendek..., a csendek. Egy mozgásban lévő egyedi feltételrendszer. Talán terjed ez a módszer, mert hiszen nagyon sok kisközösség van, ha nem is ilyen szabadok. De ezek „csak” külső feltételek. Ha ez nem válik valaki életének részévé, nincs ott minden nap, minél többször, minden reggel, este vagy amikor csak lehet, akkor tényleg „csak” egy jó, becsületes, kimagaslóan szolidáris, segítő és szociális ember lesz az eredmény, ami önmagában hatalmas teljesítmény manapság, de nem az, amiről Te beszélsz. Hogy lehetséges ezt beépíteni, hogyan épülhet be ez a vágyakozás a mindennapi életbe, hogy ne felejtődjön el, ne sodorja el minden?

A keretek megvannak erre a munkára: reggeli elhatározás, esti mérleg, időelszámolás, pénz és szeretet elszámolás és a többi mind ezt a célt szolgálja, mint keret. Hogyan töltődik ez meg valójában, minden nap tartalommal, egyáltalán eszembe jut-e az, amit reggel elhatároztam. Tudok-e csendet, szemlélődést beépíteni a mindennapjaimba? És életem végén ítélet lesz vagy valóságlátás? Istenhez tartozásom egy kívülről rám aggatott valami, vagy belülről bontakozik ki? Csak a kérdéseidet tudom ismételni. De rá kell érezni az istenkapcsolat ízére és utána vágni fogsz rá. Ahogy az utolsó vacsoránál Jézus azt mondja, hogy „Vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát...”, ez a vágy vagy belülről jön vagy csak a formák maradnak, mint az első-pénteki gyónás és társai. Ezt a vágyat kell felszítani és ez nem olyan nehéz.

Mégis azt tapasztaltam, hogy nehéz. Ennek a vágnak minden ellene van, minden el akarja nyomni. Minden fontosabbá válik, mint az erre figyelés. Talán egyetlen kiút van a vágy-törekvés-kudarc mókuskerekéből, ha megjelenik annak az „íze”, ami Van, és ez egy örömmel járó jó íz. Ezt nem lehet megvenni, kiharcolni, elérni, ez csak ajándékként jelenhet meg a küzdelem, a türelmes, figyelmes várakozás, a vágyakozás és a belső csend ajándékként. Lehet-e ezt az egészet intézményesen támogatni, vagy csak a teljesítményre ösztönzés az egyetlen út egy közösség számára?

Szerintem ez egy teljesen egyéni út. Ha megkérdezel egy mai katolikus teológust az emberről, akkor azt fogja mondani, hogy az ember test és lélek. Meg sem említi a szellemet. Az ortodoxoknál igen. Ezért szoktam mondani, hogy „vigyázó szemetek az Athosz hegyre vessétek.” A keleti kereszténység sokkal jobban hordozza ezt a lehetőséget. Nekem tetszik az a hozzáállás, hogy Jézusban nemcsak Isten lett emberré, hanem ott van benne az ember megistenülésének lehetősége is. Ezt persze értsd jól! Itt arról van

szó, hogy ezt az utat nemcsak belülről kifelé lehet építeni, hanem kívülről befelé is. Mások vágyakozását az segíti, ha látszik rajtunk a rátalálás öröme és kisugárzása. Nélküle - előbb-utóbb- minden teljesítmény elapad.

Igen. Értem a fejemmel, amit mondasz. De mindig ott van bennem a kérdés ilyenkor, hogy ki épít? Most ez az „én” hangja, aki tud és tapasztalattal alá is tudja támasztani, amit mond, vagy a lelkiismeret hangja? Ahogy Jézus mondja: amit mondok, azt nem én mondom, amit tesztek azt nem én teszem, hanem az Apukám. Ez csak akkor lehetséges, ha ő, a názáreti Jézus nem volt ott. Ezért volt a szavainak súlya. Átlátszó volt, és aki ránézett, az Apukáját láthatta és dicsőíthette.

Jézustól tanulhatjuk: nem Farkas Pistának van lelke, hanem a Léleknek van egy Farkas Pistája. Tulajdonképpen ez a kulcs, mert ennek megtalálása azt jelenti, hogy az ember átadja magát: hassál bennem, hassál rajtam keresztül! Kivételes pillanatokban lehet érezni, hogy valami történt bennem: egy „áháá” élmény a csendben vagy egy váratlan helyzetben. Vannak ilyenek. Ez az az íz, amire aztán vissza lehet térni, ami emlékeztet valamire, ami több nálam, ami felettem van. És hogy ezt mi inspirálja, mi hozza elő az emberekben..., a közösség segít, de ez egyéni tanulási folyamat is. Nagyon ritka, amikor ez az érzés valakire rátör. Ott kell lenni azoknak a tapasztalatoknak is, amik ez alatt a kétezer év alatt beváltak.

Ide illik, így elmondom, hogy nagyon kemény csoporttalálkozóink voltak Gyurka bácsi mellett. De voltak esetek, alkalmak, amikor ő maga is, vagy máskor mások a találkozó végén örömmel kiáltottak fel: ilyen jól már rég éreztem magam csoporttalálkozáson. És emögött nem a szokásos jóézés, jó szórakozás, jól mulatás, jó barátság volt, hanem szó szerint az önmagának megfelelően, a helyemen voltam érzése.

Ezek intim dolgok, keveset beszélünk róla. Én is átéltem ezt Gyurka bácsival a közösségben. De nem hiszem, hogy ez a valami, ami ott néha megnyilvánult az máshol ritka lenne. Gyurka bácsi nem lépett át demarkációs vonalakat. Amiről beszélünk az átlépése a hagyományos lelkiség kereteinek. Gyurka bácsi hatalmas kapacitása, eredményei és egyházhűsége miatt nem vágyott erre az átlépésre és nem is érezte, hogy szüksége van rá. Hiszen ott volt körülötte a „százannyi”. A Bokornak talán azt kellene bizonyítania elsősorban önmagának és a világnak is, hogy nem a „háromról kettőre jutás” a cél, hanem az „egyről százra jutás”. Ennek persze lehet az eszköze, egy másik oldalról a háromról kettőre jutás. Sokkal tudatosabban kellene erre a másikra törekedni minden közegünkben: a közösségen, a szakmán, a családon keresztül.

A Jézus-mozgalom célja az oszd meg önmagad lehetőségét mással egy természetes vagy elvárt határon túl. És csak az a kérdés, hogy ez a mások azok, akikkel a közösségben vagyok, vagy pedig minden rászoruló ide

tartozik. Én úgy gondolom, hogy az egyről a százra jutás azokra vonatkozik, akik ebben a „hegyre épült városban” élnek, aminek a kapuja mindig nyitva van. A két pasztorációs módszer - hogy mindent odaadni, mindenütt jelen lenni, kicsit atomizálódni, vagy pedig köröket vonni magunk köré és úgy világítani - közül én inkább ez utóbbit tapasztaltam megfelelőnek. Ez a „módszere” a jeruzsálemi közösségnek, a hutterieknek, a valdiaknak, habánoknak, taboritáknak és sok mai közösségnek. Hozzám ez határozottan közelebb áll.

Ezek az emberek, akik benn vannak a „városban”, igen... vannak ilyenek. Ismerek ilyeneket. Ugyanolyan egyszerű emberek kívülről nézve, mint Te vagy én. Nekik nemcsak az erejük, a tűrőképességük, hanem elsősorban egy adott pillanatban a szavaik, mozdulataik súlya, a megnyilvánulásaik, amik elárulják hovatarozásukat.

Amikor ideköltöztünk és kicsit elrendezkedtünk Karácsony előtt, Dóra süttött valamit és bekopogtunk a szomszéd fiúhoz megismerkedni. Egy pajszerrel a kezében jött ki. Pajszer és sütemény, sok mindent elárul. A megnyilvánulás, a pillanatnyi megnyilvánulás igen beszédes. Aztán kiderült, hogy nagyon rendes becsületes ember, de a körülmények ilyené, félénké és bizalmatlanná tették. Ilyen világot hoztunk létre. Ezért is, én sokkal markánsabb kontúrokat vonnék a Bokor köré.

Hogyan lehet meglátni, hogy valaki benn van ebben a városban? Az átlagnak mindig van egy lehúzó hatása, de egy Bandi bá't nem lehetett lehúzni és egy Barnát sem, Gyurka bá'ról nem is beszélve. Tudta hol áll és mást is pontosan látott. És nem lenézett, hanem emelt azzal, amit megnyilvánított. Őket megbecsülni azt jelenti, hogy azt becsülöm meg, aki rajtuk keresztül sokkal tisztábban képes megnyilvánulni, mint a szokásos. Egy lehetőség, egy táplálék az egyénnek és a csoportoknak is. És egy nagy kihívás – és behívás is egyben.

Megállunk. Dóri teát hoz és süteményt, majd megy tovább, vissza gyerekekhez.

Nagy elődök nyomdokaiba lépkedünk. Haláluk óta kicsit kikoptak ők a Bokorból. Ezekre az emberekre pedig nagy szükség van ma is. Ők hozták azt a tudást, látást, ami belőlünk a Bokor egyszerű embereiből hiányzott. Ők voltak a mi „polihisztoraink”. Most nekem, mint közösségvezetőnek kell lennem egy kicsit, nem is egy kicsit – hát elsősorban építésnek, mert ebből él a család - teológusnak, egy kicsit irodalmárnak, történésznek, politológusnak, pszichológusnak, szociológusnak, hogy azt a bonyolultságot, ami egy közösségben felmerül – gond, kétségek, nehézségek – érdemben kezelni tudjuk. És hogy ilyenekké váljunk nagyon kevés az idő. De a példák és példaképek inspirálnak. És nincs más utunk nekünk sem, ha szeretnénk valamit.

Itt nekem megint bejön egy válaszút. Kezelni a problémákat, segíteni a mindennapok gondjaiban, avagy segíteni valakit azon az úton, amiért odajött és amit sokáig talán nem is lát. Igen, szót kell érteni vele lehetőleg olyan témán

keresztül, ami érdeklő, de talán nem szakmai, családi kérdésben, hanem látni azt, ahol áll, ami a saját mély kérdése, amiért – esetleg tudat alatt – odajött. És itt alapvetően egy látási helyzet a kérdés, amiről már beszélünk.

Igen. Lépcsőfokok vannak. Rá kell látni a mindennapok problémáira és egyben magasabbról rá kell tudni látni valami nagyobbra. Ebben Gyurka bácsi zseniális volt. Nemcsak teológusként, hanem emberként is. Fölmerült sokszor bennem a kérdés, hogy kik voltak azok, akik a mai engemet alakították. Persze a szüleim elsősorban. És ha őszinte vagyok, akkor ezek a Bokor-béli közösségi találkozókat voltak és az ezekre való készülés, másodsorban pedig a nagy találkozások ezekkel a meghatározó emberekkel. De a kérdésre is válaszolok. Minden emberi rászorultság mögött alapvetően Isten és a vele való találkozás hiánya áll.

Térjünk még vissza egy percre ezekre a szintekre, amit mondasz. Van itt egy egyén a saját, nem hétköznapi vágyaival. Belép egy közösségbe és ezzel megnyílik egy egész más létre való lehetősége. Már nemcsak kap és szerez: tudást, szeretetet – bár ez alapfeltétel -, hanem adhat, szolgálhat is a közösségnek és a közösség tagjainak önmagával, azzal, aki éppen ő. Aztán egyénileg továbbfejlődhet és a csoport is fejlődhet olyanok hatására, akik csoportokat fognak össze és olyan csoportok által is, melyek már túllátnak a saját csoportjukon, akik már látnak egy olyan folyamatot, ami mindennek értelmet ad. Ugyanakkor láthatja maga körül azt a világot, ami minderről nem vesz tudomást, vagy éppen ellenséges vele, és nem érti miért nem él így mindenki.

A közösségi élet egy szerves működés és ebben a folyamatban vannak nehézségek. Ha nem érnek külső inspirációk, akkor elbizonytalanodunk. Ezek az inspirációk jöhetnek az életből is, egy találkozástól, vagy bármitől. Lehetnek negatívok is, hogy nem értenek bennünket vagy ellenségesek velünk. Senki nem mondta, hogy nem így lesz. Mások lettünk, megemelték minket.

Van egy csendes élet a felszíni pörgés mögött, amit élni szeretek. Kialakítom azokat a „módszereket” az életben, amik a pörgés közben is lehetővé teszik mások átölelését, szeretetét a figyelmemen keresztül. Nem leragadni az események, történések szintjén. Kicsit belül izolálódni. Megtartani egy kis szabad figyelmet. És érdekes, megfigyeltem, hogy a közösségeimbe is ilyen beállítottságú emberek tartoznak. Úgy érzem, hogy a közösségeink nagyon homogének. A találkozóinkon nem tanulunk, hanem csak megnyílunk, lehetőleg őszintén és érzékenyen megnyílunk az Evangéliumban olvasottakra és ebbe beleszójuk a mindennapi életünk eseményeit. Csak ez van a találkozóinkon. Elolvasunk egy részt és elágazunk mindenfelé. Ez megy három, négy, öt körön keresztül egészen addig, amíg eljutunk addig a mélységig, ahol érezhetővé válik számunkra ez a megemelés. Nem mindig és nem mindenki egyformán, de sokszor áll be ilyenkor az a

csend, amiről azt szokták mondani: egy angyal szállt el felettünk. Ezt mindenki megérzi és tanúskodik is róla. Amikor nemcsak beszélgetünk, hanem megjelenik egy olyan erőter, amiről érezni, hogy sokkal több, mint mi egyenként és mi együtt. A Bokrot lehet nagyon pattogósan is csinálni: ez a feladat, ezt kell tenni, ide lehet csatlakozni, ezt lehet szervezni, ezt kellene kitalálni, stb. Mi több bensőségességre törekszünk.

Számomra nemcsak az a lényeges kérdés, hogy mi a holnap embere, hanem az is: milyen a holnap Istene. Úgy látom Őt, hogy benne nincs számonkérés. Nekem nem az a kérdés, hogy a jobb-lator üdvözül-e, hanem az, hogy a bal-lator miért nem? Azért nem jut be, mert nem mondott el egy bizonyos mondatot, ahogy a másik? Ő is teremtmény és besározódott élete során. Írtam is erről kis meséket... Amikor az ember, akinek élete csupa jótett, adás és szolgálat volt odakerül Isten elé, és akkor látják: olyan és úgy fénylik, mint egy valódi csillag. Közénk való – mondják. Aztán jön egy másik, aki már kicsit horpadt, kopott, de még látszik rajta, hogy valamikor csillag lehetett és még egy kis csillogása is van. Hát jó, még ő is közénk való. És akkor jön valaki, aki teljesen fekete, semmi nem látszik a fényből. És akkor azt kérdezik tőle: hol a fényed? Te nem vagy közénk való. És akkor szomorúan megfordul és elbalag, de utána szólnak: igaz, hogy semmilyen ragyogásod nincs, de a formád csillagforma. Ez az én istenképem: teremtettséged folytán csillagforma vagy még akkor is, ha sáros, kopott és sötét vagy. Lehet még fényed! János Evangéliumában más ez az istenkép, mint az Ítéletabló istenképe. A forma révén is odatartozunk, de emberibb, ha a csillogás révén tartozunk oda...

Megint az input-output kérdés jön elő. Kevés hangsúly tevődik az inputra. Tudod olyan ez, hogy egy jó dudás csak akkor tud szép dallamot játszani, ha kellő levegőt juttat a bendőbe. Nem egyik, nem másik, hanem mindkettő: arány és mérték. Harmónia. Ez a harmónia fogja megadni a Bokor vonzását és nem a teljesítményei, amit mások nálunk esetenként sokkal jobban csinálnak.

A holnap istenképe és emberképe. Azt tanultuk: Isten tőlem független objektív valóság. Miért nem azt tanultuk, hogy Isten bennem élő objektív valóság? Aki nem ítéelő, hanem átölelő. Nem lenne baj egy torz emberkép, ha az Istenkép nem lenne torz. Magától kitisztulna. Így viszont a torz ember létrehozta a torz társadalmát.

Van itt megint egy furcsa választóvonal. Ahogy indítottad a beszélgetést, a jövő embere felé lépés alapfeltétele volt, hogy legyen egy normálisan bonyolított hétköznapi emberi élet. De ahogy ma körül nézünk ennek alig látni nyomát. Akkor vajon miről is beszélgetünk? Hát igen. A Bokorról, mint formai lehetőségéről, ahol sok a társadalmilag sérült, de egészségesen, emberhez méltóan élésre törekvő.

Miről beszélgettünk? Az emberről és Istenről. És, hogy találkoznak-e? Mert az élet – akár a normális hétköznapi emberi élet, akár a jövő - ezen múlik. Ez a találkozás egyre nagyobb kérdőjel a mai világban. Olyan ez – hogy egy nagyon is profán példát hozzak –, mint mikor valaki várja Istent egy állomáson. Isten pedig jön-jön és megérkezik, de egy másik állomásra, mint ahol az ember várja. Vagy for-